

„A GÉP FOROG, AZ ALKOTÓ PIHEN”

SZERZŐ: Szám Dorottya / KÖVET Egyesület

Nagyobbat, többet, jobbat, újabbat. Gyorsabban és lehetőleg azonnal. Nagyobb házat, több ruhát, jobb telefont, újabb autót. Emberi természetünk már csak olyan, hogy mindig többre vágyunk – fakadjon a változás igénye önmagunkból, környezetünkől vagy a gazdasági világpünkből. Rendhagyó gondolatok következnek egy rendhagyó gazdaságtudományi kötetről, Tóth Gergely *Gazdasággép* című munkájáról.

Néha mindenkin elhatalmasodik a birtoklás vágya, ám az már kevesebbünkben tudatosul, hogy mire is vágyunk tulajdonképpen. Amikor lecseréljük a kocsinkat egy nagyobbra és újabbra, akkor ezt azért tesszük, mert szükségünk van rá? Bővült a család? Megkívánja a munkánk? Vagy csupán a reklámban sugallt meghitt percek után sóvárgunk, amikor átélhetjük a sebesség mámorát, a vezetés szabadságát, és az elismerő pillantásokkal elszakadhatunk a szürke hétköznapoktól, a munkahelyi kiszolgáltatottság érzésétől. Az öröm röpké pillanatában gyakran elfelejtjük feltenni a kérdést: valóban szükségünk van a megvásárolt dolgainkra? És ami még rosszabb: a válaszainkkal hajlamosak vagyunk önmagunkat is becsapni.

Valahogy így vagyunk a halogatással is – legyen az egy munka, egy lelki válság leküzdése vagy egy égetően szükséges paradigmaváltás. Nem merünk szembenézni a feladattal, nem tudjuk azonnal felmérni a nagyságát, és az ebből fakadó félelem eltántorít minket a cselekvéstől. Tagadunk, bagatellizálunk, humorizálunk, ironizálunk – csak hogy a problémák elhárításának széles tárházából néhány rutinszerűen használt eszközt említsünk. Megvalósult szép új világunkban nem veszszük figyelembe azt az egyértelmű tény, hogy gazdasági rendszerünk, ipari termelésünk és rohamosan növekvő fogyasztásunk fenntarthatatlan. Véges világban nem létezik korlátlan növekedés, hiszen az elvi képtelenség lenne. A korlátos növekedés pedig nem holmi radikális, mélyzöld eszme, elvont egyházi tan – noha a nagy világvallások mindegyikének tanításaiban megjelenik valamilyen formában –, hanem egy makacs tény. Ez a *Gazdasággép* című kötet egyik fő üzenete.

A mű őszinte szembenézés a felelősséggel, amellyel a környezetünkért és a társadalomért tartozunk. Korkép és kórkép. Részletelesen végigveszi a közgazdaságtan történetét, a régi korok meghatározó gondolkodóinak életműveit, valamint azok üzenetét a mai ember számára. Elég merész ahhoz, hogy kritikusan szemlélje szinte valamennyi jelentősebb, egymásnak többé-kevésbé elmentendő gazdasági iskolát. A kritika – ha elfogult is – a legtöbb esetben konstruktív véleménynyilvánítással és az alternatívák ismertetésének igényével párosul. A mű további erénye, hogy elismeri a tévedhetőség jogát. Kellő önreflexiót és önkritikát gyakorol saját állításaival és következtetéseivel szemben. Az utóbbi két erény nem csupán a tudomány fejlődésének katalizátora, hanem a demokráciához, a konstruktív jellegű vitákhoz és a párbeszédhez köthető érték is.

Valami elromlott, rossz útra tértünk – állapítja meg a szerző, aki igyekszik a diagnosztikus felállításához történelmi és gazdaságtörténelmi fordulópontokba kapaszkodni. Itt jön a képbe – az alternatív közgazdaságtan irodalmát ismerve nem meglepő módon – a felvilágosodás. Ehhez a szellemi irányzathoz kapcsolható az *Adam Smith* és *John Stuart Mill* közgazdászok nevével fémjelzett gazdasági iskola, a haszonökonómia térnyerése. Ezzel egyidejűleg pedig úgy tűnt, hogy végleg múzeumba kerül az *Arisztotelész* és *Aquinói Szent Tamás* által képviselt morálokonómia. Utóbbiakat a mai tankönyvek is csupán előzményként vagy lábjegyzetként említik, noha

mára elérkezett az idő ahhoz, hogy alaposan újradefiniáljuk a közgazdaságtant. Itt következik a kötet fő mondanivalója. Tudniillik a közgazdaságtan nem más, mint az ember és a közösség szolgálata a technikailag és piaciilag bővíthető, de végső soron szűkös erőforrásokkal való helyes gazdálkodás által. Jólét helyett jóllét, verseny helyett együttműködés, a határtalan növekedés helyett a környezeti korlátok figyelembevétele – ezek a fő különbségek a gazdaságot géphez hasonlító haszonökonómia és a gazdaságközösség fogalmára épülő morálokonómia között.

Bolygónk és erőforrásai végesek. Akárcsak ökológiai rendszereink, valamint azok szolgáltatásainak megújulási képessége. Amiről azonban a *Gazdasággép* nem tesz említést, az az, hogy van néhány dolog, amely korlátlanul növekedhet. Noha ezek nem materiális, hanem immateriális „erőforrások”: Ilyen „pét-dául a tudás. Frank Herbert filozófus-író úgy vélte, hogy a világmindenség mindig egy lépéssel a logika előtt jár. Utalt ezzel egyebek mellett arra, hogy ha feltételezzük, hogy kontinuitás van a tudás átörökítésében, és igény van az igazság megismerésére, akkor az ismereteink bővülésének nincsenek korlátai. Vagyis bármennyi tudományos rejtélyt is oldunk meg, mindig szembesülhetünk újabb megoldásra váró problémákkal. A fizika nem zárul le, ahogy *Werner Heisenberg* félve felvetette, és a történelem sem ér véget abban az értelemben, ahogy *Francis Fukuyama* bátran kijelentette. Mindig adódnak majd újabb és újabb feladatok, fenyegetések és kihívások. Nem

ment fel minket semmi sem a munka és a felelősség alól, legyünk közgazdászok, tudósok, döntéshozók vagy könyvet olvasó, laikus állampolgárok. Mi vagyunk a társadalom, amely *Edmund Burke* szerint a múlt, a jelen és a jövő generációi közötti partnerség. Mi hoztuk létre a gazdasági rendszereket, mi alkottuk meg és üzemeltük be a gazdasággépet, amely – ha hiszünk, akkor a hitünk szerint – része egy sokkal nagyobb teremtetett gép[ezet]nek, amelyből a működéséhez nélkülözhetetlen fizikai és szellemi erőforrásokat nyeri. „A gép forog, az alkotó pihen” – szabadságot és felelősséget adva a jóra való törekvéshez.